

NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI PASIEKIMŲ VERTINIMO PATIRTIS UNIVERSITETINĖSE STUDIJOSE

Jolita Šliogerienė

Mykolo Romerio universitetas, Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

El. paštas j.sliogeriene@gmail.com

Straipsnyje analizuojamos metodinės ir praktinės rekomendacijos vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus universitetinėse studijose. Rekomendacijos pateikiamos remiantis literatūra ir eksperimentu, kurio metu buvo suformuluotos atskiros rekomendacijos vertinimą atliekančiai grupei, administracinei grupei ir institucijai, kurioje tokio pobūdžio vertinimas gali būti atliekamas. Pabrėžiama, jog vertinimo elementas, kaip svarbiausia sistemos struktūrinė dalis, apima daug posistemių, kurias universiteto padalinys, atsakingas už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą, turi gerai apgalvoti bei numatyti ir garantuoti jų sėkmingą veikimą.

Reikšminiai žodžiai: neformalusis ir savaiminis mokymasis, vertinimas, rekomendacijos.

DOI: 10.3846/1822-430X.2009.17.2.75-80

Įvadas

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo sistema jau pradėta diegti Lietuvos aukštojo mokslo institucijose. Tai puiki galimybė suaugusiesiems, turintiems įgūdžių ir žinių, įgyti neformaliojo ir savaiminio būdu, formalizuoti savo mokymosi pasiekimus ir taip įgyti universitetinį išsilavinimą. Šio straipsnio **tikslas** – pateikti praktines ir metodines rekomendacijas atliekant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą universitetinėse studijose. Straipsnyje keliami šie **uždaviniai**:

1. Metodologiškai pagrįsti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūrą;
2. Pateikti praktines rekomendacijas vertinimą atliekančiai grupei-ekspertams;
3. Pateikti praktines rekomendacijas administracinei grupei, atsakingai už vertinimo procedūrą.

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo metodologinis pagrindimas

Neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo procedūra yra grindžiama konstruktyvizmo teorija ir autodidaktika. Konstruktyvistinis požiūris į mokymąsi palaiko psichologinę autonomijos versiją, kuri akcentuoja besimokančiojo elgesį, nuostatą ir asmenybę. Konstruktyvistiniu požiūriu autonomija yra įgimtas individo gebėjimas, kurį institucinis švietimas gali deformuoti arba nuslopinti, ir palaiko autonomijos versiją, kai individuali atsakomybė už sprendimus, ką ir kaip mokytis, yra skatinama, o tai savo ruožtu skatinamas saviorganizacinis dalyko mokymasis, kuris tampa būtina besimokančiojo autonomiškumo sąlyga.

Naujausi tyrimai analizuoja kelių autodidaktikos projekcijų: savęs kontroliavimo, testavimo

ir savęs koregavimo bei mokymosi pasiekimų sąveiką (Allwright, Bailey 1991; Todd, Watson 2001). Savęs vertinimas yra viena iš svarbiausių autodidaktinio parametro projekcijų, nes teigiamas savęs vertinimas susijęs su palankios nuostatos formavimu, stipresne motyvacija ir sėkmingesniu mokymusi. Savęs vertinimas dažnai suprantamas kaip savivertė – globalus savo vertės įvertinimas (Borich, Tombari 1996). Mokymesi savęs vertinimas dažniausiai interpretuojamas kaip savo žinių savarankiškas įvertinimas. Nuo 1978 m. savęs vertinimas (SV) buvo traktuojamas įvairiai. Oskarsson (1989) manymu, svarbiausias savęs vertinimo tikslas – nuolatinis grįžtamasis ryšys ar progreso kontroliavimas. Vėliau jis buvo apibūdinamas kaip formuojantis komponentas besimokančiojo atsakomybei sužadinti atliekant atitinkamą mokymosi veiklą: planavimą, vykdymą ir vadovavimą.

Autodidaktinio parametro projekcija – savęs projektavimas nėra plačiai išnagrinėtas nei Lietuvos, nei užsienio šalių metodologijoje. Ši autodidaktinio parametro baigiamoji projekcija – galutinė grandis – interpretuojama nevienodai. P. Jucevičienė, R. Minkutė (1998) nagrinėja modulinį mokymą ir išskiria suvokiamos perspektyvos principą. Jis pagrįstas besimokančiojo sąmoningumu ir aktyvumu kaip būtina modulinio mokymo sąlyga. „Šis principas reikalauja, kad besimokantysis galėtų susipažinti su tolimomis, vidutinėmis ir artimomis mokymosi perspektyvomis, gilindamasis į kompleksinius (mokymo programos), integruotus (modulio) ir dalinius (mokymo elemento) mokymosi tikslus“.

Literatūros analizė leidžia pateikti apibendrinamąjį išvadą, jog, savarankiškai susiradę informaciją, besimokantieji individualiai renka si medžiagą ir užduočių atlikimo būdą, mokosi savu tempu, koreguoja savo veiklą, testuoja save ir vertina. Pastebėta, kad nuo savęs vertinimo studentai negali tiesiogiai pereiti prie savęs projektavimo (Šliogerienė 2002). Formalus konsultavimasis ir realių žinių įvertinimas, kaip tarpinė grandis tarp savęs vertinimo projekcijos ir savęs projektavimo, veda į savarankišką veiklos

perspektyvą. Todėl, atliekant neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo procedūrą, turėtų būti atsižvelgiama į visas autodidaktinio parametro individualizacijos technikas, suteikiant suaugusiajam galimybę prisiimti atsakomybę už studijų reguliavimą. Apibendrinant galime pateikti savireguliaciniam pagrįsto mokymosi apibrėžimą, jog tai į „... procesą nukreiptas mokymasis, paremtas vidiniu reguliavimu, kai besimokantysis pats planuoja mokymosi tempą, laiką ir prioritetus ir pats siekia iššūkių, nukreipiančių jį į mokymąsi. Tai procesas, iš besimokančiojo reikalaujantis savarankiško mąstymo, refleksijos, kritiško vertinimo ir atsakomybės už savo mokymąsi; iš dėstytojo reikalaujantis tokio mokymo, kuris padeda besimokantiems vystyti jų gebėjimą mokytis“ (Burkšaitienė 2006).

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas bei pripažinimas universitetinėse studijose atliekamas pagal mokslo institucijos studijų tvarkoje numatytą mokymo programą bei vertinimo standartus. Visa informacija apie mokymosi pasiekimų vertinimui ir pripažinimui keliamus reikalavimus, apie turimų mokymosi pasiekimų pateikimo formą, pristatymo terminus ir pan. suteikiama universiteto padalinyje, atsakingame už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą. Tai gali būti Mokymosi visą gyvenimą centras ar kitas universiteto padalinys, vykdamas tęstinį mokymą. Kadangi neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo procedūros pagal funkcijas gali būti suskirstyta į du tipus: **administracines** ir **vertinimo**, būtina pateikti kandidatams išsamią informaciją apie kiekvieną procedūros etapą bei atsakingus asmenis.

Rezultatai ir apibendrinamosios išvados

Praktinės rekomendacijos administracinei grupei. Universiteto padalins, atsakingas už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą, atlieka

dvi pagrindines funkcijas: administravimo ir kontroliavimo.

Universiteto padalinyje, atsakingame už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą, turi būti kaupiama visa informacija *apie kandidatą*, siekiantį akademinių kreditų už neformaliuoju bei savaiminiu būdu įgytas žinias ir įgūdžius bei išsami informacija *kandidatui* apie toje mokslo institucijoje atliekamą vertinimo bei pripažinimo procedūrą:

- kontaktai ir adresai;
- nuorodos, padedančios kandidatui pasiruošti;
- pasiruošimo ir dokumentų pateikimo datos;
- informacija apie galimas konsultacijas;
- informacija apie vertinimo procedūrą bei naudojamus kriterijus;
- informacija apie apeliacijos procedūrą;
- informacija apie finansavimo galimybes ir mokesčius.

Taigi administracinė grupė arba asmuo, atsakingas už administravimą, suteikia kandidatui informaciją apie galimybes formalizuoti savo įgūdžius bei žinias, įgytas neformaliuoju ir savaiminiu būdu, priima pirminius dokumentus apie kandidatą, kandidato prašymą dalyvauti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo procedūroje. Šiame etape labai svarbi priežiūros funkciją atliekanti grupė ar asmuo, kuris nagrinėja kandidato prašymą, atlieka studijų programos atitikties vertinimą ir priima sprendimą tęsti ar netęsti kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procesą. Jei priimamas sprendimas tęsti, kandidatas privalo pateikti visus tokio pobūdžio procedūrai reikalingus dokumentus. Kadangi administravimo ir priežiūros funkcijos labai glaudžiai susiję, rekomenduojama jas atlikti vienai grupei, dirbančiai universiteto padalinyje, atsakingame už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą.

Pateikęs visus reikalingus dokumentus, kandidatas rengia aplanką – neformaliojo ir

savaiminio mokymosi pasiekimų registrą, kuriame atspindi jo žinios, mokėjimai bei įgūdžiai, įgyti už universiteto ribų. Esant būtinybei, kandidatas konsultuojasi su priežiūros grupe arba mokosi, kaip aprašyti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus bei pateikti tą aprašą vertinimui.

Priežiūros grupės funkcijos taip pat turėtų apimti:

1. Pagalbą kandidatui, įgyvendinant rekomendacijas, kurias pateikia vertinimo komisija;
2. Kandidatui priimtinos tolesnių studijų formos pasiūlymą ir aptarimą, jei kandidatas nusprendžia tęsti studijas ir siekti akademinių kreditų toje mokslo institucijoje (pvz., siūlomos tęstinės studijos, modulinio kaupiamojo pobūdžio studijos, nuotolinės studijos ar kitos, kurias gali pasiūlyti universitetas).

Jei vertinimo komisija priima sprendimą kandidatui suteikti akademinius kreditus už neformaliuoju bei savaiminiu būdu įgytas žinias bei įgūdžius, universiteto rektoriaus įsakymo pasirašymu bei akademinių kreditų/diplomo išdavimu rūpinasi administracinė grupė ar už administravimą atsakingas asmuo.

Praktinės rekomendacijos vertinimą atliekančiai grupei. Kaip minėjome, neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo bei pripažinimo procedūra pagal funkcijas skirstoma į administracines ir vertinimo procedūras. Informacija apie vertinimo procedūrą pateikta tam tikro padalinio, atsakingo už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą bei pripažinimą, oficialiuose dokumentuose, turi apimti:

- patarimus ir įvairius šaltinius apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, kurie gali būti įvertinami toje mokslo institucijoje, pripažįstami ir už kuriuos gali būti suteikiami akademiniai kreditai;
- visą informaciją apie įmanomus gauti akademinius kreditus už neformaliuoju bei savaiminiu būdu įgytas žinias ir įgūdžius;

- tam tikro padalinio, vykdančio neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą bei pripažinimą, atžvalgą/požiūrį į:
 - kursus, teikiamus profesionalų, įmonių ar kitų privačių mokslo institucijų;
 - įgūdžius bei žinias, įgytas darbe ar kitas praktinės patirties formas;
 - mokymąsi iš gyvenimiškos patirties;
 - patirtį, įgytą per daugiau nei penkerius metus.

Pirminį vertinimą atlieka priežiūros grupė, kuri surenka visus reikiamus dokumentus ir perduoda juos ekspertų grupei. *Ekspertų grupės pagrindinės funkcijos:*

1. Pagal pateiktus kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų įrodymus parinkti tinkamą vertinimo metodą (egzaminą, demonstraciją, pristatymą ir t. t.).
2. Paskirti mokymosi pasiekimų vertinimo datą.
3. Detaliai išanalizuoti mokymosi pasiekimų aplanką ir atlikti įrodymų patikrą.
4. Pagal parinktą metodą atlikti kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų patikrą.
5. Priimti sprendimą.
6. Perduoti sprendimą komisijai/tarybai galutiniam sprendimui priimti.

Galutinį sprendimą pagal universitete numatytą studijų tvarką priima komisija/taryba. Jie įvertina kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų įrodymus bei, atsižvelgę į ekspertų vertinimą, priima sprendimą ir pateikia kandidatui konkrečias rekomendacijas.

Kaip jau buvo minėta, už konkrečių rekomendacijų įgyvendinimą atsakinga priežiūros grupė toliau bendrauja su kandidatu ir padeda pasirinkti jam priimtina tolesnių studijų formą. Atliekant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą bei pripažinimą, svarbu numatyti apeliacijos galimybes, todėl tam tikslui rekomenduotina sukurti audito grupę, kurią sudaro institucijos vidaus ir išorinis auditas.

Institucijos vidaus auditas atsakingas už:

- apeliacijų nagrinėjimą;
- ekspertų, atliekančių vertinimą, kvalifikaciją;
- programų/neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo metodikos atitikimą universiteto studijų programoms bei žinių kontrolės ir vertinimo taikomai sistemai.

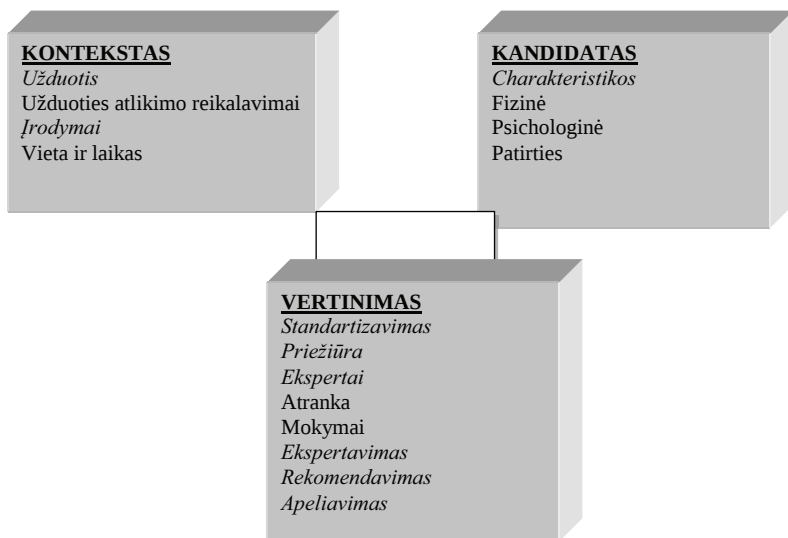
Išorinis auditas atsakingas už:

- studijų kokybės vertinimą;
- teikiamų registruoti studijų programų vertinimą;
- pasiūlymų kokybei tobulinti teikimą.

Kadangi neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procese svarbus vaidmuo tenka tiek vertintojui, tiek pačiam kandidatui, vertėtų lygiavertiškai traktuoti (1 pav.) pateikiamos sistemos pagrindinius struktūrinius elementus: 1) kontekstą; 2) kandidatą; 3) vertinimą.

Išvados ir apibendrinimas

Kandidatui suteikiama daug autonomijos neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo procese. Jis pats sau planuoja laiką, prisiima atsakomybę už teisingų dokumentų pateikimą, už tikslios patirties, žinių bei įgūdžių dokumentavimą. Asmuo pagal sau tinkamą laiką suderina veiksmų planą su administraciniu aparatu ir, jo konsultuojamas, pasiruošia vertinimui. Kadangi kandidatas neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo procedūrai daugiausia ruošiasi savarankiškai, rekomenduojame labai aiškiai numatyti vertinimo užduotis, reikavimus toms užduotims atlikti, visus būtinus įrodymus, kuriuos kandidatas turi pristatyti vertintojams, laiką bei vietą – kada ir kur vyks vertinimas. Atžvalga į kandidato charakteristikas yra būtinas elementas atliekant bet kokio tipo vertinimą. Tokio pobūdžio atžvalga suteikia visiems kandidatams lygias galimybes,

1 pav. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo struktūra

nepriklausomai nuo jų amžiaus, lyties, fizinių bei patirties charakteristikų, siekti universitetinių kreditų už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus. Po vertinimo etapo kandidatas gauna rekomendacijas ir, derindamas su administracija, toliau projektuoja savo veiklą. Vertinimo elementas, kaip svarbiausia sistemos struktūrinė dalis, apima daug posistemų, kurias universiteto padalinys, atsakingas už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą, turi gerai apgalvoti bei numatyti ir garantuoti jų sėkmingą veikimą. Rekomenduotina vertintojus ekspertus atrinkti pagal centre iš anksto numatytus kriterijus bei praveisti jiems mokymus, kurių metu ekspertai susipažins su neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo kriterijais, principais bei standartais. Komisija/taryba priima galutinį sprendimą ir kartu įpareigoja priežiūros grupę išsamiai apsarstyti rekomendacijas, kurias aptaria susirinkimo metu dalyvaujant kandidatui. Tam susirinkimui pavadinti vartojamas specialus terminas *Rekomendacijų komisija*. Kokie dalykai bus įtraukti į diplomą, jo turinys, terminai – apie visa tai kalbama su pačiu

kandidatu. Jei pateikiama apeliacija, ji nagrinėjama po visų kandidatui pasiūlytų rekomendacijų įgyvendinimo.

Literatūra

- Allwright, D.; Bailey, K. M. 1991. *Focus on the language Classroom: An Introduction to Classroom Research for Language Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Borich, G. D. & Tombari, M. L. 1996. *Educational psychology: A contemporary approach*. New York, NY: Harper Collins College publishers.
- Burkšaitienė, N. 2006. *Paradigmų iš mokymo į mokymąsi visą gyvenimą kaita universitetinėse užsienio kalbos studijose* (Aplanko metodo atvejis): daktaro disertacija. VDU.
- Jucevičienė, P.; Minkutė, R. 1998. „Edukacinio proceso grįžtamojo ryšio terminų problema“, iš *Edukologijos idėjos Lietuvos švietimo sistemos modernizavimui*. Kaunas: Technologija, 160–165.
- Oskarsson, M. 1989. “Self-assessment of language proficiency: rationale and applications”, *Language Testing* 6: 1–13.

Šliogerienė, J. 2002. *Autonominių studijų individualizacijos lingvodidaktiniai parametrai*: daktaro disertacija. VDU.

Todd, R.; Watson, R. 2001. "Induction from self-selected concordances & self – correction", *System* 29: 91–102.

THE EXPERIENCE IN THE ASSESSMENT OF NON-FORMAL AND INFORMAL LEARNING ACHIEVEMENTS

Jolita Šliogerienė

The article presents some methodological and practical recommendations for the assessment of non-formal and informal learning achievements at university studies. The stages of the assessment and recognition of non-formal and informal learning described are very important while performing the procedure of the assessment and recognition of non-formal and informal learning which according to the functions can be classified into two types: administrative and assessment.

The role of the institution which provides validation and accreditation of non-formal and informal learning is very important, that is why the centre which is responsible for this kind of validation and accreditation should take responsibility starting from the initial phase when it has to provide the precise information about any possibility to have one's knowledge and skills assessed and finishing with the help to implement the recommendations that the commission gives to the candidate.

Keywords: non-formal and informal learning achievements, assessment, recommendations.

Įteikta 2009-01-20; priimta 2009-02-15